

УДК 316.61+28

DOI: <https://doi.org/10.17721/sophia.2023.22.2>

К. М. Вергелес, д-р філос. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0001-5695-7862
e-mail: kvergeles@gmail.com

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, Вінниця, Україна

П. Л. Куліш, канд. філос. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0001-6286-6908
e-mail: pavlo.kulich.vn@gmail.com

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, Вінниця, Україна

Т. М. Вергелес, викладач
ORCID ID: 0000-0001-8895-5116
e-mail: tvergeles1988@gmail.com

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, Вінниця, Україна

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Установлено, що дослідження проблем людини в сучасному соціокультурному просторі потребує всебічного розгляду багатьох аспектів її буття у контексті духовних та релігійних цінностей. Зараз ця проблема актуалізується ще й тому, що процес формування внутрішньоморальної та безперечно різнобічно світоглядно мудрої людини відбувається одночасно із суперечливим процесом становлення сучасного українського суспільства на засадах, принципах та цінностях цивілізованого світу.

Наведено зіставлення двох складників, духовного та релігійного, у контексті дослідження цінностей передбачає процесуальний аналіз не тільки освоєння, засвоєння та присвоєння навколишньої дійсності. Найголовніше, що саме освоєння є формою вияву людини як духовної істоти, її самовизначення, самоідентифікації.

Розглянуто питання про те, що формування особливої системи цінностей є важливим складником людської сутності, яка ґрунтується не на ідеї протидії плоті, а на активності моральної волі людини, адже якщо людина діє, то вона розкриває свою суб'єктивну волю в наявному бутті.

Увагу акцентовано на аналізі тих цінностей, які безпосередньо містяться у подіях, що відбулися, відбуваються чи будуть відбуватися у сучасному соціокультурному просторі України, адже маніфестацією людської волі стають її пересічні бажання, які виражаються у сутнісній, субстанційній характеристиці самого вчинку.

Обґрунтовано, що становлення сучасного українського національного світогляду неможливе без морального складника, оскільки мораль є невід'ємним елементом буття українського народу. Тому цю проблему можна вважати також проблемою духовного світу людини, бо поняття "моральне" перебуває у тісній залежності з такими аспектами людського буття, як: онтологічний, метафізичний, гносеологічний, психологічний та на зрештою релігійний.

Визначено, що під час формування національного світогляду слід ураховувати і своє історичне минуле для уникнення негараздів у розбудові сучасного українського суспільства. Сучасна українська держава через запізніле пробудження "демократичної революції" децю втратила зацікавленість до релігії та її впливів на громадян і особливо на молодь.

Доведено, що проблема людини в соціокультурному просторі сучасної України має розв'язуватися на нових цивілізаційних, морально-етичних засадах та принципах, зокрема й принципу толерантності в стосунках з іншими людьми і народами. Бо толерантність – то не звичайне "терпіння", а насамперед порозуміння, повага інших через повагу до себе та, звісно, співчуття та милосердя.

Ключові слова: людина, соціокультурність, суспільство, релігія, духовність, християнство, нація, світогляд.

Актуальність теми зумовлена наявністю та намаганням розв'язати проблеми людини в сучасному соціокультурному просторі, що обумовлює всебічний розгляд багатьох аспектів її буття. Не є винятком і духовні та релігійні цінності, які супроводжують людину і на які вона орієнтується та зрештою спирається. Сьогодні ця проблема набуває ще більшої актуальності, бо вимагає формування внутрішньоморальної цілісності та різнобічного світоглядно мудрого й згуртованого українського суспільства, у якому провідна роль не лише збереження, але й розбудови української держави, має належати сучасній українській молоді, бо це без перебільшення майбутнє нашого народу.

Мета статті: дослідити проблеми сучасності в контексті соціокультурної та релігійної трансформації українського суспільства.

Основна частина. Україна, географічно розміщуючись у центрі Європи теоретично мала всі можливості сформувати свідоме, міцно згуртоване, сучасне громадянське суспільство. Проте історично так склалося, що за корумпованої влади, яка була узурпована одним зі злочинних кланів, це стало практично неможливим.

У результаті маємо зіткнення різних духовних цінностей, моральних імперативів, мовнокультурні та релігійні розбрати, які постали штучними перепонами формування не лише національної самосвідомості українців, але й загальнолюдської свідомості.

Проблемам духовності людини та людства значну увагу у своєму різноплановому творчому доробку приділяв наш відомий філософ С. Б. Кримський. В одній зі своїх праць він писав, що "проблема зростання духовності має не тільки універсальні, а й національно-регіональні ракурси, бо у взаємопов'язаному світі XXI ст. кожна нація виступає як своєрідна, неповторна іпостась людства. Тим більше, що глобалізація нашого часу торкається виробничих, технологічних, комунікаційних та фінансово-економічних сфер і не зачіпає диференціації національних культур. При всій планетарності транснаціонального капіталу та всесвітнього комунікаційного павутиння Інтернету, Тибет і Швейцарія, Цейлон і Ісландія, фіорди Норвегії і дельта Меконгу й подібні регіони не просто зберігають свою культурну своєрідність, а й залишаються окремими духовними світами. Тож не випадково епоха глобалізації в сучасній

історії заявляється періодами національних ренесансів багатьох країн, включаючи суверенізацію їхнього державного буття. Проблеми духовного відродження є стрижневими і для незалежної України" [4, с. 6].

Проблемність зіставлення двох складників – духовного та релігійного – у контексті дослідження цінностей передбачає аналіз не тільки освоєння, засвоєння та присвоєння людиною навколишнього світу, але й, що найголовніше, саме освоєння й присвоєння є формою вираження людини як духовної істоти, її самовизначення, самоідентифікації. Сприймання людиною навколишнього світу є й буде "визначальним" – це було не лише на початку історії людства, а й залишається у XXI ст. Динаміка духовних орієнтацій загалом, релігійних зокрема, постає однією з основних проблем не тільки для сучасної України, а, у зв'язку з цивілізаційним поступом світу, і для інших народів. Адже немає культури, яка була б ізольованою, "замкненою", бо інакше вона просто припинила би своє існування. Українська культура (як і будь-яка інша) сформувалася під впливом різних культур, перейняла загальнолюдські цінності та змогла побудувати свою самобутню систему цінностей, оригінальну, унікальну, своєрідну [1].

Формування цілісної системи цінностей є важливим складником людської сутності, яка має ґрунтуватися не на ідеї протидії плоті, а на моральній волі людини. У своїй діяльності людина виявляє (втілює) свою суб'єктивну волю в об'єктивному світі. Таким виявом постає вчинок людини, у якому реалізуються її прагнення, що постають сутнісною характеристикою змісту вчинюваного. Сам вчинок розкриває направленість людської дії, її запити, пристрасті, схильності. Перспективи та вибір механізмів і способів їх реалізації виступають правом особистості і відкривають шлях прояву її суб'єктивності.

Цілісна система цінностей допускає виявлення спільного в соціальному і релігійному виборі людини. Відомі українські вчені (В. Лубський, В. Козленко, М. Лубська, Г. Севрюков) у посібнику "Історія релігій" зазначають: "Свобода релігії має як внутрішній, так і зовнішній аспекти вияву, а саме: свободу вибору певного релігійного світогляду і публічне сповідання релігії". І далі: "...ще в перші десятиліття свого існування християнська Церква вважала, що справжня релігійна совість не може існувати потаємно, а має виявляти себе зовні. Крім того, вона визнавала еретиками тих із прихильників християнства, які заперечували необхідність зовнішнього вияву своїх релігійних переконань, вважаючи достатньою лише внутрішню (у совісті) належність до християнства" [6, с. 592].

Історико-культурна і морально-етична традиції – від Античності (Сократ, Платон, Стоїки), Нового часу (Гоббс, Спіноза, Гольбах, Гельвецій), представників німецької класичної філософії – Канта, Гегеля, Фіхте, Шеллінга, отців церкви – Василя Великого, Іоанна Златоуста, Григорія Нисського – розрізняють поняття "благо" і "добро" [2; 3]. І в релігії, і у філософії категорія "благо" має індивідуально-аксіологічне наповнення, яке не збігається за змістом з категорією "добро". Ця категорія, на нашу думку, постає не стільки етичною категорією, а передусім елементом моральної свідомості, вираженням ціннісного ставлення людини до світу. Благо, благість виступають формою збереження "життя заради життя", збереження цивілізації, людськості, людства. Задоволеність людиною особистим життям є проявом щастя, насолоди самим фактом буття у світі, а благо – це задоволеність буттям спільності, людства. Добро, на відміну від блага, пізнається й розкривається завдяки совісті.

Мабуть, тому не випадковим є спільний підхід до категорії "добро" як представників філософії так і богословів. І ті, й інші вважають, що добро необхідно виправдовувати, тобто реалізовувати як в індивідуальній, так і в колективній повсякденній життєдіяльності. Як наголошується в одній із моральних максимів: «Легко любити "дальніх", але важко любити "ближніх"». Тому совість і в релігії, і у філософії виступає внутрішнім "обмеженням" людини щодо неблагих, гнівних, неправедних діянь. "Обмеженням" також виступають і Абсолют, і Бог, і соціум. Однак саме совість постійно зв'язана з духовним світом людини, її ставленням до себе самої, інших людей, світу загалом [1].

У зв'язку з цим, на нашу думку, постає важлива проблема – це проблема інтеграції (єдності) сутності та існування, індивідуального і колективного, особистісного і соціального в буті людини і людства. У такій єдності значущими є не лише людська душа (почуття, гадки, хотіння людини тощо), але й спільність, спільнота, людство. Така інтеграція вимагає всебічного аналізу всіх тих цінностей, які вже закладені, закладаються, будуть і мають закладатися у систему процесів, що відбуваються в сьогочасній Україні. Тож є усі підстави стверджувати про проблему (у значно ширшому сенсі цього терміна) духовно-душевного світу людини. В інтегрованій системі цінностей моральність, моральне тісно взаємопов'язані з релігійними, онтологічними, носеологічними, метафізичними, психологічними факторами, які у своїй інтегрованій цілісності становлять сутність світогляду людини. За своєю суттю світогляд – це практична свідомість, система загальних знань, оцінок, імперативів, що виявляє свою життєздатність у суперечностях суспільного буття, стосунках між людьми всередині суспільства, взаєминах суспільства з природою, людини зі світом тощо. Він визначає всі форми чуттєво-емоційного сприйняття, уявлення, переживання і теоретичного осмислення, включаючи філософію, релігію, етику, естетику. Світогляд завжди є цілісним, але через те, що він, керуючись певними ідеями (блага, справедливості, краси тощо) і ідеалами, задає і виражає ставлення людини до життя, оцінює й нормує його, у ньому виокремлюються такі форми, як етична, релігійна, правова, естетична тощо. Коли йдеться про формування світогляду сучасного українського народу, то варто наголосити на необхідності формування моральності, яка присутня у будь-якій сфері людської життєдіяльності. Якщо об'єктом дослідження постають феномени ставлення самої особистості, розмаїття форм, рівнів та умов її соціального буття разом із розумінням гідності, чеснот, прав, критеріїв ціннісних орієнтацій тощо, а також із сенсом буття людини і людства загалом, то постійно постають питання моралі й моральності. Зрештою, будь-яка соціальна проблема може постати як проблема моральна (духовна). Як зазначає вже згадуваний нами С. Б. Кримський: "Духовність завжди виступає як альтернатива хаосу, небуттю, спрощенню, коли творча повнота людського буття редукується до тварного початку самовпевненого споживання, коли нівелюється всяка відмінність суб'єктів та панує тотальна посередність. Духовність – це завжди заклик "зверху" здійснити те, що не здійснюється само по собі, наявним чином, що потребує індивідуального розшифрування. Іншими словами, духовність – це ціннісне домобудівництво особистості, якщо під нею розуміти не тільки неповторність внутрішнього світу індивіда, а й індивідуальну неповторність нації, позаяк вона сама є історичною особистістю" [4, с. 7–8].

Досвід минулого і сьогодення українського суспільства є достатньо показовим. У відносно стабільних і оптимістичних 60-х роках ХХ ст. релігійна сфера існувала десь на периферії соціокультурного життя тодішньої радянської держави, до складу якої входила і Україна. Директиви КПРС декларували, що нова генерація радянських людей житиме в комуністичному суспільстві, відповідно – вільному від релігійних забобонів. Науковий атеїзм був складовою частиною марксистсько-ленінського вчення, і мало хто протестував проти того, що водночас фактично знищувався принцип свободи совісті. Але наступні процеси – суспільна криза, перебудова і революційні гасла, розчарування і зацікавлення у нових обрядах пізнання і практики тощо – активізували релігійну сферу, вона знову опинилася на авансцені культурного життя країни.

Нинішня Україна завдяки безґрунтовності нашої попередньої й такої пізньої демократичної революції багато в чому послабила інтерес до релігії, особливо серед інтелігенції й молоді. Якщо в попередні роки з релігійними інституціями і релігійною символікою пов'язували надії на швидкі соціальні зміни і благоустрій життя, то сьогодні багато людей в Україні відверто незадоволені діяльністю та прагненнями певної частини релігійних інституцій на чолі з їх очільниками, новими ієрархами, до прямих і завуальованих зв'язків з корупційною системою "нового капіталізму" і навіть прямими ворогами та агресорами нашої Вітчизни.

Окрім зазначеного, існує ще один фактор незадоволення і дратування. Сучасні етнічні, цивілізаційні, міждержавні конфлікти у світі – це конфлікти, у яких боротьба за доступ до ресурсів, джерел багатства і влади пробуджує багатовікові релігійні антагонізми і початкові, примітивні пласти релігійної свідомості – ксенофобію, повсякденні забобони тощо, – сприймаються на рівні пересічної свідомості як релігійні конфлікти. Ми свідомо наголосили "на рівні пересічної свідомості", і йдеться тут не тільки про примітивну публіцистику, яка поширюється і процвітає, але й про певну частину досліджень, що претендують на рівень академічних, які, не знаючи, що таке загально-філософська і релігієзнавча культура, свідомо мусують релігійні передумови сучасних конфліктів. Перерахувати їх просто неможливо, але релігійну сферу вони вважають першорядним джерелом цивілізаційних і етнічних конфліктів. Хоча, на нашу думку, насправді не все виявляється таким, як його подають деякі дослідники, а йдеться про знакове оформлення та емоційне збудження соціальних і політичних пристрастей, що безпосередньо пов'язані з боротьбою за ресурси, владу і багатство.

Є всі підстави погодитись з американським дослідником Дж. Мейсом, котрий стверджує, що «"західні" рецепти для посткомуністичного світу не можна впровадити в життя за один рік, але такі рецепти обґрунтовані століттями досвіду найуспішнішої суспільно-політичної еволюції в історії людства. Приховані спроби політичної еліти втікати від них і неспроможність духовної еліти зрозуміти їхню суть стоять у центрі суспільно-політичного глухого кута сьогоденної України. Сприймання таких понять, як демократія, відкрите громадянське суспільство, ринкова економіка, повернення власної культурної та духовної спадщини, освоєння новітньої західної думки, – це перший крок, без якого неможливий наступний. За такого кроку немає жодної причини думати, що Україна не зможе з часом розвиватися, як нормальна європейська нація. Але без цього неможливо витравити із себе раба, неможливо подолати

інерцію більшовизму, звільнитися від мертвої руки минулого, яка хапає за горло живих» [7, с. 255].

У цьому сенсі варто згадати й В. Франкла, який говорив про ноосферу чи духовний, метафізичний вимір людини. І говорив він про це не як сторонній філософ, а як психолог, психотерапевт, який відчував цей простір у власному досвіді, причому в екстремальному досвіді перебування у таборі смерті.

Нерідко метафізичний вимір відчуває будь-який серйозний психолог, занурюючись у роботу з реальною людиною. Наприклад, відомий німецький мислитель Е. Фромм стверджував, що зрозуміти індивідуального пацієнта чи будь-яку людину взагалі можна, лише прояснивши її відповідь на екзистенційне запитання, її таємну "власну релігію", оскільки значна частина того, що вважається "психологічними проблемами", є просто вторинним наслідком базисної відповіді, а тому марно лікувати, доки не стала зрозумілою ця базисна відповідь – таємна "власна релігія". Ця "власна релігія" є не просто сукупністю уможглидних й відсторонених уявлень, а є такими, що висвітлені переживаннями всього обсягу, всієї течії, усієї тривалості життя, яке продовжується, переривається і поновлюється – народження і смерть, господарчі сезони, вир світил, життєві потрясіння тощо [8].

У різних релігійних системах ці уявлення оформлюються у вигляді різних символік, обрядів, далеко не завжди одних й тих самих етичних настанов, позаяк такі системи виникали та розвивалися у різних умовах, мали різні міфології й ідейні контексти. Тому вони не завжди однаково тлумачили й тлумачать власні уявлення про ритуали, самообмеження у житті людини, форми взаємин між людьми тощо. І навіть більше: вони далеко не завжди задають такі образи самої людини, що є однаковими або принаймні схожими.

Можна порівняти трагічну колізію первородного гріха і хресної спокути як головного шифру людської долі в християнстві та конфуціанський принцип належності людини до ритуалу, культури як гарантії її гармонії з безособовим Дао – загальним устроєм Всесвіту.

У нинішній Україні характерними є нарікання на відчуження, непорозуміння, бюрократизацію і корупцію, напруженість способу життя та щораз більші загрози самому життю, зокрема і в релігійній сфері. Така незадоволеність не є унікальною, вона пронизувала духовну історію від часів стародавнього Ізраїлю й донині. Навіть у сучасних умовах світової глобалізації ці явища ґрунтуються не тільки на матеріально-технологічних можливостях, а й стикаються з гострими і відвертими протестами. Справді, тенденції не тільки примирення та виправдання, а й критики і морального протесту існували в релігійному досвіді людства. Окрім того, історія, зокрема історія релігій, вибудовувалася і продовжує будуватися на поєднанні цих тенденцій відчуження і протесту.

Закономірно постає запитання: як можна пов'язати все вищесказане з проблемами нашого глобалізованого світу, соціуму, людським досвідом, що глобалізується, із законами спільного життя людей у цьому глобалізованому світі? Хоча в попередні часи більшість релігій виникала та оформлялася у критичні моменти історії, процеси їх закріплення, "входження" у людську культуру відбувалися найчастіше в умовах існування традиційних суспільств, відносно стабільних і замкнених.

Та й сучасна повсякденна свідомість пов'язує релігійну дійсність з уявленнями про щось давнє, патріархальне, стійке. Як зазначає С. Б. Кримський у праці "Під сигнатурою Софії": "В арсеналі світоглядно-філософського розуміння світу є дві пари найбільш фундаментальних

категорій "буття – дух" та "історія – культура". Якщо перша пара в тих чи інших варіантах вважалась базисною для визначення гносеологічного подання об'єктів і філософської свідомості, то друга виступала розкриттям онтологічних передумов суб'єкта. Поворот до проблеми онтології суб'єкта через категоріальну схему "історія – культура" починається після того, як становлення класичної наукової картини світу (з її фаустіанськими концептами безкінечного і всезагального в аналізі фізичної реальності) зруйнувало античне уявлення про Космос як оселю людини. Адже фаустіанське світобачення суперечило Аристотелевому визначенню безкінечності як того, у чому не можна жити" [5, с. 254].

У сучасному соціокультурному просторі України з'явився й інший інтерес, цікавість до "чужих". Це новий тип позитивного, але складного і незвичного ставлення до людей, які віками перебували в інших соціальних, культурних і релігійних просторах, у системах іншого духовного змісту. Толерантність у ставленні до іншої людини – це не просто "терпіння", а розуміння, повага, співчуття.

Проблема толерантності належить до сучасних проблем глобального характеру, але наскільки хворобливо відчутним є дефіцит істинного людського ставлення до собі подібних у країні, яка дала світові Т. Шевченка, Лесю Українку, І. Франка, П. Мирного, Марко Вовчок, І. Нечуй-Левицького, В. Стуса, Л. Костенко, М. Вінграновського, А. Горську, Л. Танюка, М. Коцюбинську та багатьох інших представників української культури. У такій духовній перспективі знову-таки відкривається таке актуальне для сучасної релігійної свідомості поняття, як "діалог".

Діалог передбачає не приниження співрозмовника "аргументами та фактами", діалог – це процес розуміння та усвідомлення людиною самої себе завдяки іншій людині і водночас – усвідомлення іншої людини через себе саму. Діалог – це усвідомлений процес саморозвитку і саморозкриття людини у процесі спілкування і людського розвитку. Основи такого розуміння діалогу були обґрунтовані в працях єврейських мислителів М. Бубера і Ф. Розенцвейга. У православній думці ця проблематика, через сферу православних богословських і літургійних понять, була обґрунтована в працях румунського мислителя Д. Станілоае та іншими.

В умовах глобалізації духовність, культура, релігія постають визначальними домінантами людського буття. Проте в сучасних філософських і наукових дослідженнях соціокультурної реальності зримо виявляється нестача наявного методологічного потенціалу для більш-менш адекватного розкриття суті тих суперечливих і водночас незворотних глобалізаційних трансформацій, які сьогодні розігруються на планеті Земля. Це вказує на неспроможність постмодерністської методології, з її претензіями на граничну новизну і довершеність, не лише з'ясувати специфіку духовного як такого, в його тісному взаємозв'язку з релігією, і її спробами раціонально-філософськи осмислити особливості свого функціонування, а й обґрунтувати необхідність і передусім доцільність власного існування в умовах руйнування смислового змісту будь-яких тлумачень (інтерпретацій).

Завершенням такої руйнації постає вичерпаність наявних герменевтичних та когнітивних процедур описання духовних та духовно релігійних феноменів. В умовах такої методологічної невизначеності необхідними постають пошуки нових фундаментальних підходів до розуміння суті, місця та ролі духовного в суспільстві, його вагомості у формуванні основних засад життєзда-

тності соціального, а також прояснення глибинних тенденцій розвитку сучасної цивілізації. Таке осмислення має ґрунтуватися не на постмодерністському нігілістичному пафосі "кінця історії", а на якісно новій методології дослідження духовності. Сьогодні в ситуації глобальної взаємодії особливої значення набуває прогностична функція. Тому все більш нагальною стає потреба у створенні особливої "проектної логіки", яка сприятиме усвідомленню сутності та динаміки сучасних соціальних процесів. Саме така логіка, на нашу думку, дозволяє намітити інваріанти подальшого соціокультурного руху та уточнити місце і роль феноменів духовного і релігійного.

Варто зазначити, що останнім часом у наукових дослідженнях все більшого поширення набуває ідея конструйованого характеру соціокультурної реальності. Ця ідея ґрунтується на низці міждисциплінарних підходів, серед яких: загальна теорія систем, теорія самоорганізації, теорія катастроф тощо. За допомогою цих теорій можна створювати більш складні моделі реальності, зокрема й моделі культури, духовності і релігії. Нині духовне, духовність, релігія уявляються такими реальностями, які активно конструюються (створяться) людиною, такими, що мають особисту значущість (цінність) та особистий сенс. У сучасних кризових умовах, на нашу думку, одним із можливих ефективних міждисциплінарних підходів до аналізу духовності може стати "концепція радикального конструктивізму", яка нині активно розвивається. Міждисциплінарність цієї концепції жодним чином не принижує її значущості як можливої не-класичної методології дослідження феномену культури і її невід'ємного складника – духовного, а навпаки, надає останній особливої привабливості. Підтверджувана досвідом ефективність застосування цієї концепції з її власною концептуальною базою та герменевтичними засобами осягнення соціальної реальності надає їй право стати надійною методологічною основою дослідження культури й духовності та їх значущостей у подальшому розвої сучасної цивілізації.

Список використаних джерел

1. Вергелес К. Антропологічні виміри православ'я: методологія дослідження сутності та смисли: монографія. Київ, 2017.
2. Вергелес К. М. Культура і релігія в контексті глобалізації. *Гілея*. 2016. № 110. С. 264–267.
3. Вергелес К. М. Особливості функціонування релігії в сучасних соціокультурних процесах. *Гілея*. 2016. № 114. С. 198–201.
4. Кримський С. Б. Заклики духовності XXI століття. Київ, 2003. 32 с. (3 циклу щоріч. пам'ятних лекцій ім. А. Оленської-Петришин, 2002 р.).
5. Кримський С. Б. Під сигнатурою Софії. Київ, 2008. 367 с.
6. Лубський В., Козленко В., Лубська М., Севрюков Г. Історія релігій: навч. посіб. Київ, 2002. 640 с.
7. Мейс Дж. Україна: матеріалізація привидів. Київ, 2016. 688 с.
8. Фромм Э. Человек для себя. Исследование психологических проблем этики. Киев, 2013.

References

1. Vergeles, K. (2017). *Anthropological dimensions of Orthodoxy: methodology of research essence and meanings*. Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].
2. Vergeles, K. M. (2016). Culture and religion in the context of globalization. *Gilead*, 110, 264–267 [in Ukrainian].
3. Vergeles, K. M. (2016). Peculiarities of the functioning of religion in modern socio-cultural processes. *Gilead* 2016, 114, 198–201 [in Ukrainian].
5. Krymskyi, S. B. (2003). *Calls for spirituality of the 21st century*. Akademia. (From the series of annual commemorative lectures named after A. Olenska-Petryshyn, 2002) [in Ukrainian].
6. Krymskyi, S. B. (2008). *Under the signature of Sofia*. National University of Kyiv-Mohyla Academy [in Ukrainian].
7. Lubsky, V., Kozlenko, V., Lubska, M., Sevrukov, G. (2002). *History of religions*. Tandem [in Ukrainian].
8. Mace, J. (2016). *Ukraine: the materialization of ghosts*. Clio [in Ukrainian].
9. Fromm, E. (2013). *A man for himself. Investigation of psychological problems of ethics*. Big-Press [in Ukrainian].

Надійшло редколегії: 15.08.23

Kostiantyn Vergeles, DSc (Philos.), Prof.
ORCID ID: 0000-0001-5695-7862
e-mail: kvergeles@gmail.com
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya, Ukraine

Pavlo Kulish, PhD (Philos.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0001-6286-6908
e-mail: pavlo.kulish.vn@gmail.com
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya, Ukraine

Tatiana Vergeles, teacher
ORCID ID: 0000-0001-8895-5116
e-mail: tvergeles1988@gmail.com
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya, Ukraine

CURRENT PROBLEMS OF SOCIO-CULTURAL AND RELIGIOUS TRANSFORMATION OF UKRAINIAN SOCIETY

The study of human problems in the modern socio-cultural space presupposes a comprehensive consideration of many aspects of his existence in the context of spiritual and religious values. Now, this problem is actualized also because the process of formation of an internally moral and undoubtedly multifaceted worldview-wise person takes place at the same time as the contradictory process of formation of modern Ukrainian society based on the principles, principles and values of the civilized world.

The juxtaposition of two components, spiritual and religious, in the context of the study of values involves a processual analysis not only of mastering, assimilating and appropriating the surrounding reality, but also, most importantly, that mastering itself is a form of manifestation of a person as a spiritual being, his self-determination, self-identification.

The formation of a special system of values is an important component of the human essence, which is not based on the idea of opposing the flesh, but on the activity of a person's moral will. If a person acts, then he reveals his subjective will in the existing being.

Manifestation of human will be its average desires, which are expressed in the essential, substantial characteristic of the act itself. Therefore, the article focuses on the analysis of those values that are directly contained in the events that have taken place, are taking place, or will take place in the modern socio-cultural space of Ukraine.

The formation of the modern Ukrainian national worldview is not possible without the presence of a moral component, since morality is an integral element of the existence of the Ukrainian people. Therefore, there is a full right to state this problem as a problem of the spiritual world of man, because the concept of "moral" is closely related to such aspects of human existence as: ontological, metaphysical, epistemological, psychological and finally religious.

Of course, when forming a national worldview, one should also take into account one's historical past, in order to avoid troubles in the development of modern Ukrainian society. Due to the belated awakening of the "democratic revolution", the modern Ukrainian state has somewhat lost interest in religion and its effects on citizens and especially the youth.

Therefore, the human problem in the socio-cultural space of modern Ukraine must be solved on the basis of new civilizational, moral and ethical principles and principles, including the principle of tolerance in relations with other people and nations. Because tolerance is not ordinary "patience", but primarily understanding, respect for others through self-respect and, of course, compassion and mercy.

Keywords: man, sociocultural culture, society, religion, spirituality, Christianity, nation, worldview.